

Kemal Ahmet Arû'nun Söke İmar Planı İzinde Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarının Kentle Kurduğu İlişkiyi Anlamak

Ayşe Derin Öncel

Kentlerin katmanlaşan yapısı içinde insanın kendini ve yaşam biçimini yansıttığı en temel mekân olarak konut, belki de diğer tüm yapılardan daha fazla, insanla ve içinde bulunduğu zamanla alakalıdır. Başka bir deyişle konut, insan yaşamının odağında olan en temel mekân olarak salt bir koranak değil aynı zamanda var oluşunun sembolü, yansımasıdır ve yaşanan dönemin en gerçek hikâyesini anlatır. Konutlar nasıl ki insan için en temel mekân olarak algılanabilirse, kentler de katmanlardan oluşan yapılarıyla insanlar arasındaki temel mekânsal ilişkiler ağını yaratır. Doğal olarak aralarında birbirlerini açıklayan bir ilişkiler sistemi bulunur. Bu çalışma, konut ve kent arasındaki bu sıkı ilişkiye temellenerek, belirli bir dönem ve yere ait bilgi oluşturuyor, sorguluyor ve yeni araştırmalara ilham vermeyi hedefliyor.

Sunulan makale, geniş kapsamlı bir araştırmanın yalnız bir bölümünü özetlemektedir. Çalışmanın izleğine geçmeden önce, bu araştırma sürecinin gelişimi konusunda bilgi vermek doğru olacaktır. Kent ve mimarlık ölçeğinin arakesitinde, konut ile sokak arasındaki ilişkiye odaklanan bu çalışmanın Söke'ye yönelmesinin nedenlerinin başında, Türkiye modernleşmesinin kentsel ve mimari alanda en önemli figürlerinden biri olan Kemal Ahmet Arû'nun Söke için hazırladığı planın izlerinin peşine düşüldüğü bir öğrenci atölyesi sonucunda, kentin kendine özgü modernleşme serüveninin keşfedilmesi gelmektedir. 2012 yılının Kemal Ahmet Arû'nun doğumunun 100. yılı olması nedeniyle kurgulanan bu öğrenci atölyesi, Arû planının kente etkisinin araştırılması üzerine geliştirilmişti.¹ Araştırmanın devam eden bölümünde ise, Söke'nin erken Cumhuriyet dönemi ve sonrasındaki kentsel dinamikleri, yaşam biçimleri, kentsel gelişimi, konut mimarisi ve daha öznel bir yaklaşımla konut ile sokak arasındaki ilişki, yerinde tespitler, analizler ve sözlü tarih çalışmalarıyla irdelenmiştir. Bu geniş çerçeve içinde, birbirlerine eklemlenen ve aynı zamanda birbirlerini açıklayan bu çalışma alanlarının derinlemesine incelenebilmesi için farklı yazılarda ele

alınması yöntem olarak benimsenmiştir. Sonuç olarak bu makalede, Arû planının, 20. yüzyıl ortalarında, Söke'nin modern dönem yapılarının oluşum süreçlerini hazırladığı düşüncesinden yola çıkarak, o dönem için mevcut olan kent ve gelişim bölgelerinde bu planın etkilerine, konut-sokak ilişkisi bağlamında odaklanılacaktır.

Orta ölçekli bir Ege kasabası olan Söke ve Kemal Ahmet Arû'nun Söke için hazırladığı imar planı bu çalışmanın temel sorusuna zemin oluşturmaktadır. Söke'nin modernist bir kent planı olan Arû tarafından planlanması 1946-47 yıllarına rastlamaktadır. Bu imar planına ait tek kaynak olan ve 1948 yılında Arû tarafından *Arkitekt* dergisinde yayımlanan "Söke İmar Planı ve Raporu" (Arû, 1948) başlıklı makalede hem kente ait güncel bilgiler, hem de Arû'nun öngörülleri ile plan kararları bulunmaktadır. Planın gerek kentin bütünü için, gerekse konutlar için öngördüğü gelişim bölgeleri incelendiğinde kararların kısmen uygulandığı anlaşılmaktadır. Özetle planın, farklı dinamiklerin biçimlendirdiği kısmi bir "uygulamaya" dönüşmüş olduğu ve değiştiği izlenmektedir. Diğer taraftan, planın öngördüğü çerçeveden kısmen farklı biçimde dönüşen Konak Mahallesi'nin gelişim bölgesinde, 1950'li yıllardan sonra inşa edilen nitelikli modern konutlar, kentin kendine özgü modern kimliğini oluşturmuşlardır. Tüm bu olgular Arû planına geri dönerek planı ve o günün koşullarını daha detaylı inceleme gereğini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın izleğindeki ilk aşama, Arû'nun Söke'ye geldiği dönemde karşılaştığı kenti ve konutları anlamak üzerine geliştirecektir ve arkasından Arû planının mevcut ve öneri gelişim alanlarında konutlar için öngörülleri irdelenecektir. Bu aşamada çalışmanın başlıca soruları şu şekilde netleşmeye başlamaktadır: Bu öneri plan, kentin yaşam pratiklerinden izler taşımakta mıdır? Kent dinamikleri ve yerel konut mimarisinin kentle kurmuş olduğu ilişki bu modernist planda nasıl ele alınmaktadır ve yeni yapılacak konutlar bu ilkelere nasıl uyumlanacaktır?

Söke'nin imar planı sonrasında gelişen ve bir kısmının mimarı bilinen modern konut örnekleriyle oluşan yeni yüzünün ise yerelden nasıl etkilenmiş olduğu konusu, hiç kuşkusuz, bu çalışmaya eklemenecek oldukça ilginç bir başka aşamayı oluşturmaktadır. Arû planında Söke'nin gelişim bölgesi olarak belirlenen mahallelerinde kısa zamanda inşa edilecek olan çok sayıda nitelikli konut, kentin modern kimliğini oluşturan önemli unsurları arasına girecektir. Çalışmalarımız sırasında inceleme fırsatı bulduğumuz, ancak güncel dinamikler nedeniyle yıkılma tehdidi altında olan bu “modern dönem” birikiminin hızla tespit edilerek bir başka yazıda ele alın-

ması bizce daha uygun görülmektedir. Ancak yine de bu yazıda, konut-sokak ilişkisi bağlamında gelişim aşamalarını daha sağlıklı görebilmek için modern dönemden de bazı konut örnekleri üzerinde durulacaktır.

Söke, Aydın iline bağlı, Ege kıyısından yaklaşık 15 kilometre içeride, verimli Menderes Ovası'na açılan, çevresinde Gümüş ve Samsun dağları bulunan orta ölçekli bir Ege kasabasıdır. Kemal Ahmet Arû Söke'yi, eski kervan yollarının kesiştiği bir noktada kurulan ve çevre köylerin, ürünlerini sattığı bir pazar kasabası olarak aktarır. Burada toplanan ürünün dağılımında hiç kuşkusuz 1890 tarihinde İzmir-Aydın demiryolu hattından ayrılan bir şube hattın Söke'ye bağlanmasının çok etkisi olmuştur. Söke Çayı kasabanın içinden geçmektedir ve 20. yüzyıl başında çayın etrafında gelişmiş olan yerleşme iki köprüyle birbirine bağlanır. Bu iki köprü kentin önemli iki caddesinin karşı kıyıya ulaşmasını ve devamını sağlamaktadır. Kentin omurgasını oluşturan bu iki cadde birbirlerine paralel biçimde kuzeydoğu-güneybatı yönlerinde ilerler ve Aydın Caddesi kasabayı Aydın'a, Uzun Çarşı Caddesi ise ovaya bağlar. Söke demiryolu istasyonunun kasabaya bağlantısı ise, Uzunçarşı Caddesi'nin ilerletilmesiyle oluşturulan İstasyon Caddesi ile sağlanmıştır. Şekil 1'de Söke'nin 1930 yılına ait tasvirini yapan Suat Çakmak'ın Söke planı üzerinde kentin önemli unsurları işaretlenmiştir.²

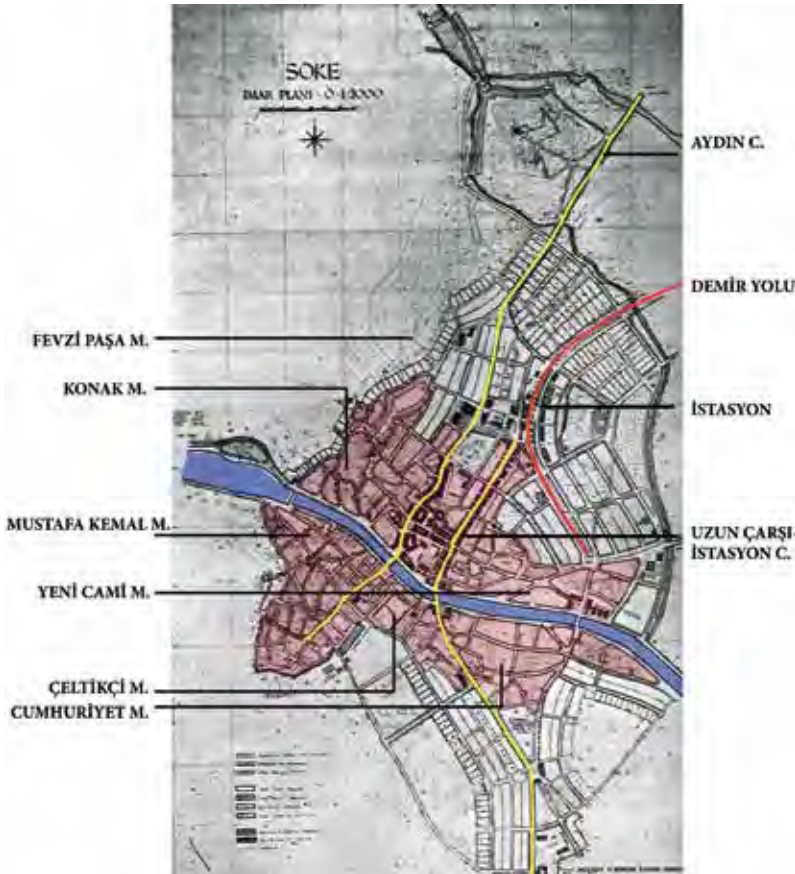
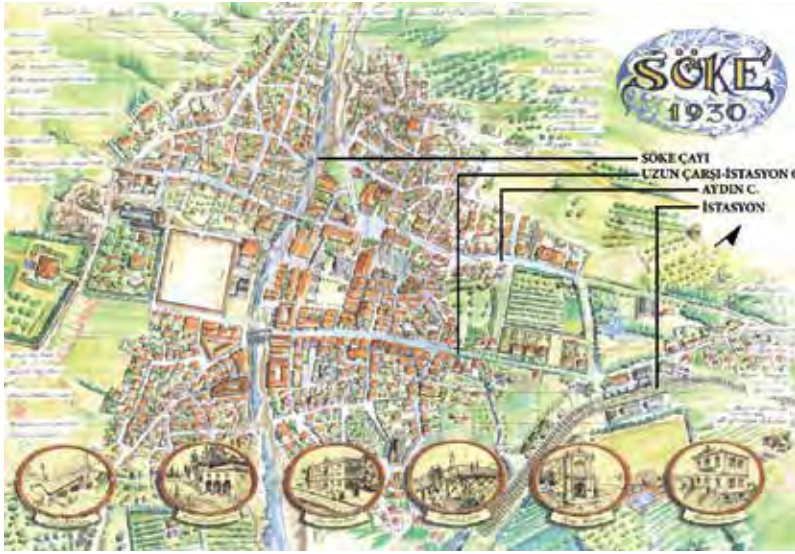
Söke'de Arû'nun çalıştığı dönemde mevcut mahalleler Konak, Mustafa Kemal, Çeltikçi, Cumhuriyet, Fevzi Paşa ve Yeni Cami Mahalleridir ve Arû şehrin birinci gelişim yönünü Konak Mahallesi'nin kuzeydoğu yönüne doğru Aydın Caddesi üzerinde, ikincisini ise güneyde ovaya doğru çiftçilerin yerleşmesi için Uzunçarşı Caddesi devamında öngörür. Şekil 2'de Arû planı üzerinde gelişim bölgeleri ayrıştırılmış olarak görülmektedir. Bu kararlarından hareketle Arû'nun, Söke için hazırladığı imar planında kentsel ölçekte bölgenin ve kasabanın özelliklerini ve dinamiklerini ön plana çıkardığı anlaşılmaktadır.

Kemal Ahmet Arû'nun Söke'de Mevcut Konutlar Üzerine Gözlemleri

Kemal Ahmet Arû 1948 yılında *Arkitekt* dergisinde yayımladığı “Söke İmar Planı ve Raporu” başlıklı yazısında, gözlem ve yorumlarına da yer vererek kentin etrafında bulunan hakim tepelerden çekilen panoramik fotoğraflar üzerinden, Söke'nin genel görünüşünü aktarır. Yazısında Arû ayrıca, rölöve çizimlerini yaptığı iki konut

Şekil 1. Suat Çakmak, Söke 1930 Tasviri.

Şekil 2. Kemal Ahmet Arû İmar Planı. Kentin mevcut alanı, mahalleler ve yollar gösterilmiştir.

hakkında ve genel olarak inşa teknikleri konusunda bilgiler de verir. Arû'nun yazısında kullandığı panoramik fotoğraflardan, kasabanın çanak oluşturacak biçimde tepelerle çevrili yapısı, Büyük Menderes'in kollarından biri olan Söke Çayı'nın geçtiği ovanın iki kenarında yayılışı ve tepelere doğru yerleşimin seyrekleştiği izlenmektedir. Fotoğraflar, bu dönemde kentin genellikle tek katlı veya zemin kat üzerinde bir katlı yapılardan oluştuğunu ayrıca hâlâ bazı yapıların yanık veya yıkık durumda olduğunu da ortaya koyar. Şekil 3'te Arû'nun makalesinde kullanmış olduğu Hacı Ziya Bey Camii minaresinden çekildiği anlaşılan panoramik fotoğraf ile yüzyıl başına ait olduğu düşünülen³ aynı konumdan çekilen bir başka fotoğraf karşılaştırılmakta ve 1940'ların sonunda Söke'nin genel görüntüsü üzerinden kentin yapılarının mimari özellikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Fotoğrafta Marsilya Otel olarak bilinen yapı, yıkılmadan önceki haliyle görülmektedir. Arû'nun makalesinde yayımlanan panoramik fotoğrafta ise otelin alt katı yıkıntı halinde görülürken üst kat tamamen yıkılmıştır.⁴ Ayrıca Şekil 3'te alttaki fotoğrafta çarşı bölgesinde de yıkıntılar olduğu görülmektedir. Bu tarihte kentin merkezinde zemin üzeri iki katlı çok az yapıdan birinin eski belediye binası olduğu görülmektedir.

Arû, Söke'de 1946-1947 yılları arasında yaptığı gözlemler sonrasında, yapıların mimari özellikleri ve mevcut konutlar konusunda çok detaylı olmasa da bilgiler vermektedir. Arû bu konutların İzmir ve Sakız adasında görülen konutlara benzerliğinden söz etmekte ve Söke'nin kendine özgü bir mimari karakterinin bulunmadığını belirtmektedir. Ayrıca Arû, "yeni inşaat" olarak nitelendirdiği ve Cumhuriyet'in kuruluşundan 40'lı yılların sonuna kadar inşa edildiği anlaşılan yapılarda da ayırt edici yerel bir özellik görmemektedir (Arû, 1948).

Bilindiği gibi bölgede birçok kentte Rum ve Ermeni ustalar yapı yapma alanında etkindir

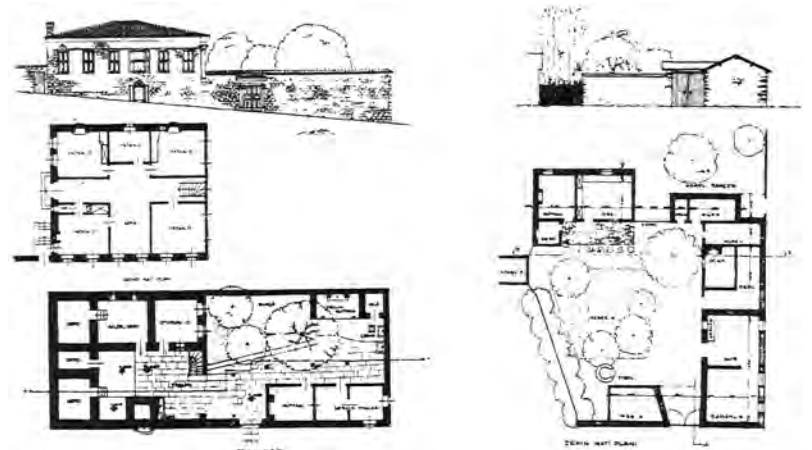
ve 19. yüzyıl sonlarında devlete ait yapılar ve itibarlı Osmanlı ailelerinin konutları bu ustalar tarafından yapılmaktadır. Rum nüfusun da yaşadığı Söke'de yapı ustalarının çoğunun Rum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Balkan Savaşları ile başlayıp 1922'de Yunan ordusunun Ege'den ayrılışına kadar olan süreçte, bu ustaların aileleriyle göç etmeleri nedeniyle yapı yapma alanında büyük bir boşluk yaşanmış olduğu söylenebilir. Yunan ordusunun kentten ayrılırken verdiği zarar da düşünüldüğünde, Cumhuriyet'in ilk yıllarından Arû'nun ziyaretine kadar kentin yenilenmesinin çok da mümkün görünmediği varsayılabilir. Zira Ege kentlerinin kalkınması için yapılan imar planları tam da bu nedenle düşünülmüş ve gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Arû'nun kentte mimari olarak etkin bir unsur görememesi bu şekilde açıklanabilir.

Arû yazısında, kendi tanımlarıyla İzmir ve Sakız tarzı evlerden örnekler vermek yerine, "B. Ali Rıza Evi" ve "Rençber Evi" olarak adlandırdığı iki konut örneğinin rolövesine yer vermiştir.⁵ (Şekil 4) Her ikisi de önce sokaktan avluya, sonra eve girilen, daha çok kırsal yaşam pratiklerinin mimariye yansıdığı örneklerdir.

Tamamen Söke'ye özgü özellikleri olmasa da, Kemal Ahmet Arû'nun 1946-47 yılları arasında kentte çalıştığı sırada mevcut olan konut-

Şekil 3. Kemal Ahmet Arû'nun 1948 yılında *Arkitekt* dergisinde yayımlanan yazısında kullandığı panoramik fotoğraf (üstte), İlyas Bey Camii yönüne ve güneybatı-kuzeydoğu yönünde ilerleyen İstasyon Caddesi'ne doğru bakmaktadır. Altta fotoğraf ise Pertev Börteçene Arşivine ait bir belgedir ve Fatma Suat Orhon Söke Kent Müzesi fotoğraf arşivinde bulunmaktadır. Bu fotoğraf panoramik görüntünün bir karesiyle örtüşmekte ve Marsilya Otelinin yanıp yıkılmadan önceki halini göstermektedir (fotoğrafın çekildiği tarih 1895 ile 1929 arasında olmalıdır).

Şekil 4. Solda B. Ali Rıza Evi, sağda Rençber Evi olarak tanımlanan konutların rolöveleri (Arû, 1948, *Arkitekt*, Sayı: 9-12, s.210).

Şekil 5. Kısmi güncel Söke planı ve incelenen konutlar görülmektedir (Çizim: Simay Karadoğan).

ların büyük bölümünün Cumhuriyet dönemi öncesi inşa edildiği, daha az sayıdakilerin ise onarılıp yeniden kullanıldığı veya yeni yapılmış olduğu varsayılabilir. Bu çalışmada incelenecek konutlar hiç kuşkusuz dönemin konut mimarisini tanımlama iddiasında değildir ancak yine de bu yerel örneklerden yola çıkarak konutların kent mekânı-sokakla kurduğu ilişkiye odaklı bir okuma yapılabilir.

Konut-Sokak İlişkisi Bağlamında Yirminci Yüzyıl Ortalarına Kadar Söke'de İnşa Edilen Bazı Konutlar Üzerine Gözlemler

Söke'de 20. yüzyılın ortalarına kadar çekilen kent fotoğrafları incelenerek o dönemdeki mevcut konutlarla ilgili bilgi edinilebilmektedir. Çalışmanın bu aşamasında, gerek yerinde yapılan incelemeler, gerekse eski fotoğraflar üzerinden yapılan ön araştırma ile belirlenen konutların yerlerine gidilerek tespit edilmesi sonucunda, 23 konut üzerinde çalışılarak bu konutların kent ile kurduğu ilişki çözümlenmeye çalışılacaktır. Şekil 5'te kısmi güncel Söke planı içinde çalışma sırasında incelenen konutlar görülmektedir.

Şekil 6'da ise yine Arû'nun yazısında kullandığı panoramalardan biri ve burada görünen iki binanın izine rastladığımız yine daha önceki yıllara ait bir fotoğraf⁶ bir arada görülmektedir. Ayrıca yine Şekil 6'da bu fotoğraflarda görülen işaretli konutların günümüzde çekilen fotoğrafları da yer almaktadır.

Bu üç yapı da bugün hâlâ varlığını korumaktadır ve Söke'de birçok benzerleri gibi bir bodrum katı veya düşük yükseklikli zemin kat üze-

Şekil 6. Üstte Kemal Ahmet Arû'nun *Arkitekt* dergisinde kullandığı panoramalardan biri ve altta ortada ise benzer konumu gösteren daha önceki tarihli bir fotoğraf bulunmaktadır.

Şekil 7. Konut B, Gündoğdu Caddesi No: 66.

rinde tek katlıdır. Bu üç yapının da sokak ile ilişkisi, giriş cephesinin ortasından geriye çekilen ve sokaktan basamaklarla çıkılan bir giriş sahanlığı vasıtasıyla kurulur. Bu sahanlık konut ile sokak arasında bir ara mekân oluşturur ve bazı evlerde bu sahanlığın cephede altına rastlayan bölümde düşük yükseklikteki bir kapıdan yarım bodrum olarak nitelendirilebilecek kata da girilir ve böylece bodrum katı veya basık zemin katı, konuttan bağımsız (çoğunlukla ticari) kullanıma imkânına sahip olur. Bu üç yapının da sokaktan ayrı bir kapıyla girilen açık avluları vardır ve her iki kattan da avluya ulaşılabilir. Bu tip konut yapıları çoğu tescillenmiş olarak Söke’de varlıklarını sürdürmektedir.

Komşu konumda olan bu konutlar Kemalpaşa Mahallesi, Gündoğdu Sokak No.66 (Konut B) ve 68’de (Konut A) bulunmaktadır (Şekil 7 ve 8). Mahalle eski Rum yerleşmesidir ve 6 Eylül 1922’den sonra terk edilmiştir. 1923 Lozan Antlaşması’nın ardından Söke’ye Girit göçmeni Türk aileler gelecek ve bu aileler de çoğunlukla Kemalpaşa Mahallesi’ne yerleşeceklerdir. Bu yapıların yapım tarihleri 20. yüzyıl başı veya biraz öncesi olmalıdır.

Konut C ise Türk nüfusu yoğunlukta olan Konak Mahallesi’ndedir (Şekil 9). Bu yapının

cephe düzeni incelendiğinde köşe konumdaki konutun yuvarlatılmış cephe duvarı, yatay çizgilerle belirlenmiş pencere ve döşeme hizaları, köşe pencere detayları, henüz teras olmamış eğimli çatısı yapının erken Cumhuriyet dönemi mimarisi etkisi altında inşa edildiğini veya yenilediğini düşündürmektedir. Bu varsayımdan yola çıkarak Arû’nun 1948 tarihli yazısında *yeni inşaat* olarak tanımladığı teknikte yapılmış olduğu varsayılabilir.

6 Eylül 1922’de Söke’den Yunan askerlerinin ve Rum nüfusun ayrılmasıyla birçok Ege kent ve kasabasında olan yıkım ve yangınlar burada da yaşanmıştır. Yanarak veya yıkılarak zarar gören yapıların cumhuriyetin ilk yıllarında tamir edilerek yeniden kullanıldığını varsaymak mümkün görünmektedir. Zira kentin merkezinde Aydın Caddesi No: 16’da bulunan konutun (Konut D) sahibi ailenin hikâyesini anlattıkları aile evlerinin böyle bir geçmişi bulunmaktadır.⁷ Konutun sahibi tarafından aktarılan yapının hikâyesi şu şekildedir: Yapı, aile tarafından çiftlikten Söke’ye geldiklerinde yaptırılmış. Yunan ordusu işgali sırasında aile Söke’yi terk ederek Milas’a yerleşmiş ve yapı da Yunan askerleri tarafından kullanılmaya başlanmış. Yunan ordusu 6 Eylül’de Söke’yi terk ederken yapıyı yakıp

Şekil 8. Konut A, Gündoğdu Caddesi No: 68.

Şekil 9. Konut C, Derman Sokak No: 1. Derman Sokak ile Dönemeç Sokak’ın kesişiminde olan yapının dairesel cephesi adeta sokağa ismini vermiş gibidir.

yıkılmış ve aile Söke'ye döndüğünde yapının harabe haliyle karşılaşmış. 1922'den sonra Söke'de ustaların kalmamasından dolayı sadece dört duvarı kalan yapı Bulgar ustalar tarafından ayağa kaldırılmış ve aile 1924-1926 yılları civarında konutlarını tekrar kullanmaya başlamış. 1920'lerde ayağa kaldırılan yapı 1945'te tadilat geçirerek o günün koşullarına uygun yenilenmiş. 1945 tarihinde yapılan tadilatın kimler tarafından yapıldığı bilinmemekle beraber daha önce de sözü edilen erken Cumhuriyet dönemi mimarlığının belirgin özellikleri cephelerde izlenmektedir (Şekil 10). Bu özellikler cephede yatay etki bırakan çizgiler arasında pencere dizileri, daire pencereler, basamaklı korkuluk ve parapetler gibi özetlenebilir.

Konutun kent ile kurduğu ilişki ise daha önce incelenen A, B, C konutları ile aynıdır. Sokak cephesinin ortasından basamaklarla yükselerek ulaşılan sahanlıkta ön giriş kapısından eve girilir ve arka avluya açılan, servis mekânlarının da bulunduğu bir diğer kapı ile arka bahçeye ulaşılır. Ayrıca oldukça büyük sayılabilecek avluya arka sokaktan da giriş bulunmaktadır. Şekil 11'de konut D giriş kat planı yakın çevresiyle beraber görülmektedir.

Kuşkusuz yalnız Söke'ye ait olmayan ve Arû'nun da belirttiği gibi İzmir ve Sakız tarzı olarak nitelendirilebilecek bu konutların sokak ile kurduğu ilişkinin benzeri örneklerini çoğaltmak mümkündür. Konak Mahallesi'nde bulunan ve "konak" olarak nitelendirilebilecek bir diğer yapı, Aydın Caddesi 51 numarada bulunan, sahibi aile tarafından müze olması için bağışlanan Fatma Suat Orhon Konağıdır⁸ (Konut E) (Şekil 12).

Kemalpaşa ve Konak mahallelerinde yaygın bir konut tipi olarak tanımlayabileceğimiz bu konutların örneklerini çoğaltmak mümkündür. Eski Rum mahallesinin önemli caddelerinden

biri olan Kemalpaşa Mahallesi, 6 Eylül Caddesi No: 9'da (Konut F) bulunan ev ve yine Konak Mahallesi Kocagöz Sokak No: 19 (Konut G) ve 21'de (Konut H) bulunan iki komşu ev bu konut tipinin bugün yaşamakta olan örnekleri olarak sayılabilir (Şekil 13). Bu tipe ait daha mütevazı konut örneklerinden, yazının ileri aşamalarında söz edilecektir.

Söke'de Cumhuriyet öncesi orta ve üzeri ekonomik seviyede hem Rum hem Türk ailelerin konutları olarak tanımlanabilecek bu yapılar hiç kuşkusuz kentin tek konut tipi değildir. Yazının başında Arû tarafından çizilen daha çok kırsal olarak nitelendirilebilecek evleri, bugün yok denecek kadar az kalmış olsalar da, Söke'nin eski fotoğraflarında görebilmek mümkündür (Şekil 14).

Sonuç olarak, eldeki verilerden yola çıkarak Arû planından önce Söke'de mevcut konutlar içinde başlıca yaygın iki tipten söz edilebilir. Her iki tipte de avlu veya bahçe olarak nitelendirilebilecek açık alana hem evden hem de sokaktan bir kapıyla ulaşılabilir. Bu iki yaygın konut tipini birbirinden ayıran en önemli unsur, birine yalnız avludan girilmesi ve sokaktan evin içine bağlantı kurulmamış olmasıdır. Bu tipe dahil örneklerde kırsal pratiklerin daha yoğun yaşandığı söylenebilir. Diğer tipte ise konuta sokaktan direkt olarak, çoğunlukla cephenin ortasından, yaklaşık yarım kat yükselecek bir sahanlık vasıtasıyla girilmektedir ve ayrıca sokak üzerinde ayrı bir kapıdan avluya girilen bir bağımsız giriş de bulunmaktadır. Avlu veya bahçe olarak nitelendirilen bu mekânların büyüklükleri, Söke'de tarımın öneminden de yola çıkarak, bir tür bahçeciliğin buralarda sürdürüldüğünü düşündürmektedir. Başka bir deyişle kentin merkezinde dahi olsa, Sökeliler, toprakla ilişkilerini sürdürmektedirler. Diğer taraftan, sokağa açılan bağımsız bodrum veya

Şekil 10. Konut D, sol taraftaki fotoğraf evin Yunan işgalinden sonra onarılma aşamasını göstermektedir. Konutun güncel fotoğrafında ise (ortada ön cephe, sağda avluya açılan arka cephe görülmektedir), bu onarımdan sonra 1945 senesinde değiştirilen cephenin sökülmiş sıvalarının altında, kapatılan pencere hizaları ve boşlukları tuğla dolgu olarak izlenebilmektedir.

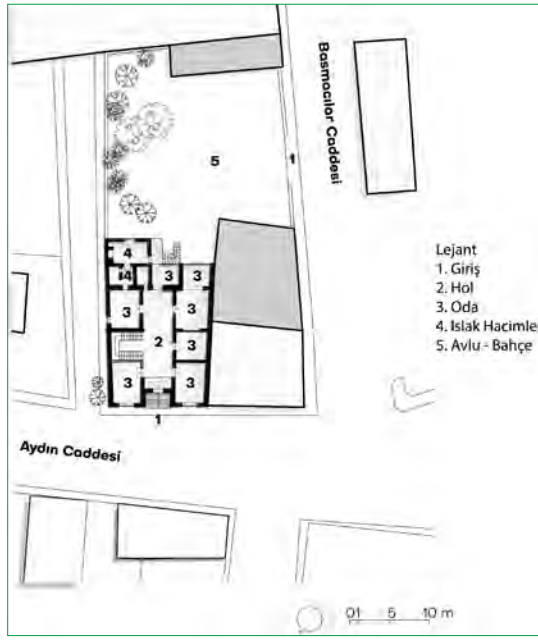
basık zemin kat mekânları olan konutlarda ticaret işlevinin de önem kazandığı görülmektedir.

Her iki gruba ait konut örneklerinde sokak ile mülkiyet sınırı arasında yapısal bir arayüz bulunduğu görülmektedir. Bununla beraber, Söke’de yerinde yapılan incelemeler sırasında, sayıları çok olmasa da, sokakla mülkiyet arasında çok şeffaf bir arayüzün, bir bahçe duvarının bulunduğu, buradan direkt bahçeye geçildiği ve evin girişinin bu bahçeden sağlandığı örneklerle rastlanılmıştır. Şekil 15’te Aydın Caddesi üzerinde, Atatürk Parkı’nın karşısında bulunan 47 numaralı ev⁹ (Konut I), günümüzde çok az örneği kalan bu bahçeli ev örneklerinden biridir.

Bu az sayıda örneğin tarihleri konusunda kesin bilgiye ulaşılamamış olmasına rağmen 1930 tarihli Suat Çakmak’ın yapmış olduğu tasvirde ve anlatımda İstasyon Caddesi kenarında bu tür bahçe içinde evlerin varlığı görülmektedir (Şekil 16). Yine aynı kaynağın aktarımına göre bu evler Söke’nin zengin ailelerine aittir.

Çalışmanın bu bölümüne kadar incelenen dokuz konutun sokak ile kurduğu ilişkiye bakıldığında birbirinden farklı üç grup ayrıştırılabilir.¹⁰ Bunlar;

- Kırsal özelliklerin kentte devam ettiği, konuta sokaktan girişin olmayıp avlunun sokakla ev arasında birleştirici bir görev aldığı konutlar,
- Kentle ilişkisini sokağa açılan giriş kapısı ile yapan, ayrıca avlu-bahçesine sokaktan bağım-

Şekil 11. Aydın Caddesi No: 16, Konut D (Çizim: Simay Karadoğan).

sız bir kapıyla da girilebilen, zemin katlarıyla ticaret işlevine de imkân veren konutlar,

- Kentle arasında geçiren bir arayüz oluşturan ve yalnız bahçe içinden girişi olan konutlar. Bu konutlar Suat Çakmak’ın anlatımı ve tasvirine göre istasyona yakın kentin çeperi olabilecek konumdadır ve daha çok zengin Giritli ailelerin konutlarıdır.¹¹

Oldukça mütevazı sayıda örnek üzerinden yapılan bu grupta, özel ile kamusal alan arasındaki geçişin, 20. yüzyıl başında orta ölçekli bir Ege kasabasında birbirinden oldukça farklı

Şekil 12. Aydın Caddesi No: 51, Fatma Suat Orhon Müzesi, OKonut E (Çizim: Simay Karadoğan).

Şekil 13. Solda 6 Eylül Caddesi No: 9 (F), ortada ve sağda Kocagöz Sok No: 19 (G) ve 21 (H).

Şekil 14. Fotoğrafın (Şekil 6'daki fotoğraftan ayrıntı) altında Kemalpaşa mahallesi, ortada Söke Çayı ve üstte Konak Mahallesi görülmektedir. Çayın kenarında ve tepelere doğru konumlanmış avludan girilen tek katlı taş konutlar görülebilmektedir (Kaynak: Fatma Suat Orhon Söke Kent Müzesi).

çözümlerinin bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir. Zira bu veri, birbirinden farklı üç yaşam biçimini yansıtmaktadır. Bu farklılığın temeli Söke'nin özellikle Balkan Savaşlarıyla beraber göç almaya başlaması ve farklı kültürlerin yerel ile yan yana bulunmasından kaynaklanıyor olmalıdır.¹²

Çalışmanın başında da dile getirildiği gibi Arû'nun Söke'de bulunduğu dönemde mevcut olan konutların tümünü kapsama iddiası olmayan bu araştırmanın amacı, konut ile sokak arasındaki ilişkiye yoğunlaşarak, bu konunun Arû planında nasıl ele alınmış olduğu ve sonrasında nasıl geliştiği sorusuna cevap aramaktır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Arû'nun Söke imar planında öngördüğü gelişim bölgeleri ve mevcut kentte yeni yapılacak konutların nitelikleri ve kentle kurdukları ilişki, notlarından yola çıkarak okunmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise, kentin kuzeyinde öngördüğü yeni mahalle ile eski kent arasındaki sınırı oluşturan bölgede belirlenen konutlar üzerinden konu irdelenecektir. Burada hedef, konut mimarisinin, özellikle sokakla kurulan ilişki özelinde Arû planına nasıl uyumlandığını sorgulamak olacaktır.

Kemal Ahmet Arû'nun Söke İmar Planında Konut-Sokak İlişkisi

Arû "Söke Şehri İmar Plan Notu"nda konut bölgesi için şu bilgiyi vermektedir:

"Şehrin eski ikamet bölgelerini teşkil eden Konak, Kemalpaşa, Fevzipaşa, Yenicami, Çeltikçi ve Cumhuriyet mahallelerinde, yapı adalarında ve yollarında tashihler yapılarak muhafaza edilmiş Konak mahallesinin kuzeyinde yeni bir mahalle, Çeltikçi ve Cumhuriyet mahallelerinin güneyinde de ikinci bir yeni mahalle ilâve edilmiştir. Yeni endüstri bölgesinin batısında da işçiler için bir nümune mahallesi tanzim edilmiştir." (Arû, 1948:203)

Arû planında bu konunun, mevcut kent ve yeni gelişim alanları olarak ikiye ayrıldığı bilinmektedir (Şekil 2). Çalışmanın bu bölümünde incelenecek alan, eski kent ile gelişim bölgesinin kesişiminde kalan bir bölge olarak belirlenmiştir. Burada amaç Arû'nun mevcut ile öngördüğü gelişim arasındaki etkileşimi nasıl kurgulamış olabileceğine ait izler bulabilmektir.

Arû planında, mevcut kent içinde genişliği 6-8 metre olan sokaklarda mahalleye göre tek veya bitişik düzende bir bodrum ve bir kat ev yapma izni (h: 5,5 m.), yol genişliği 9,5 metre olan yollarda ise bodrum üzeri 2 kat ev yapma izni (h: 9 m.) verilmektedir.

Arû planının uygulanması konusunda kesin bilgilere ulaşılamamasına rağmen, Konak Mahallesi'nde, planda belirtilen mevcut kent ile önerilen yeni mahallenin sınırını oluşturan bölgede bulunan bazı konutlar, planın belirli koşullarla uygulandığını gösterirken bu yeni kentsel koşullara konutların nasıl uyumlandığını da inceleme fırsatı vermektedir. Arû'nun, "mevcut kentte yapı adalarında ve yollarda bazı tashihler yapılarak muhafaza edilmiş" olarak ifade ettiği

Şekil 15. Aydın Caddesi, No: 47, Konut I (Çizim: Simay Karadoğan).

çalışması tam da bu bölgeyi anlatıyor gibidir. Zira Üsküdar ve Namık Kemal Sokaklar ile bunlara dik konumda bulunan Çineci ve Posacı Sokaklar gridal biçimleriyle çevrenin kentsel dokusundan biçimsel olarak ayrılmakla beraber 1930 Söke'sini oldukça detaylı gösteren Suat Çakmak tasvirinde patikalarla geçilen boş yeşil alan olarak tasvir edilmiştir. Daha farklı bir deyişle bu gridal yapı bu bölgenin eski dokusuna 1930'lardan sonra eklenmiş, Arû planıyla da geliştirilip tashih edilmiş olmalıdır.¹³ Şekil 18'de bu alan incelenen konutlarla beraber görülmektedir. Güncel harita Arû planından sonra da değişim olduğunu göstermektedir.

Konak Mahallesi Namık Kemal Sokak üzerinde 57, 55, 53 ve 51 numaralı konutların bu tanımlama ve sınırlar içinde kaldığı görülmektedir (Şekil 18). Dolayısıyla bu yapıların bulunduğu yapı adası Arû planında mevcut kent bölümü sınırında olsa da konutların plan sonrası yapılmış olabileceği akla gelmektedir. Namık Kemal Sokak burada 8 metre genişliğindedir ve Arû planında yeni yapılacak konutlar için izin verilen bir bodrum üzeri tek kat (h: 5,5 m.) olarak inşa edilmişlerdir. Bu yapılar dizi halinde sıralanmış olarak sokak üzerinde benzer bir düzen oluşturmalarına rağmen sokak ile kurdukları ilişkiye bakıldığında birbirinden farklılıkları olduğu göze çarpmaktadır.

- 51 numaralı yapı (**Konut İ**) Namık Kemal ve Çineci Sokakların kesişiminde köşe konumdadır ve her iki sokakta da numarası

olan iki avlu kapısı dışında binanın sokağa açılan kapısı yoktur. Bugün, Namık Kemal Sokak üzerinde bulunan avluya sonradan eklendiği anlaşılan ek yapının cephesinde bulunan kapıdan No: 51'deki konuta girildiği anlaşılmaktadır.

- 53 numaradaki konuta (**Konut J**) sokaktan girilmektedir ve bu giriş daha önceki dönemde yapılan yapıların girişine benzemektedir. Ayrıca yapının avlu girişi de bulunmaktadır.
- 55 numaralı yapıya (**Konut K**), cephesine sonradan eklenen bir kapı olduğu sanılan dar bir giriş kapısından girilmektedir ve yine ayrı bir avlu kapısı bulunmaktadır.
- 57 numaralı yapı (**Konut L**) da köşe konumdadır ve onun da Namık Kemal Sokak'tan bir avlu kapısı ve Posacı Sokak'tan yükselen geniş bir sahanlıkta bulunan giriş kapısı bulunmaktadır. Bu özelliği ile K konutu diğer üç yapıdan farklı bir konut-sokak ilişkisine sahiptir.

Şekil 19'da görüldüğü gibi dört yapının her birinin de avlularının ve sokaktan avluya giriş kapılarının olması ortak bir düzenlemeyken, konutlara sokaktan giriş düzenlemeleri farklıdır. Ancak bu ilişkiler o dönemde Söke için tamamen yeni düzenlemeler değildir ve çalışmanın başında da söz edildiği gibi eski örneklerde de benzer planlamalar görülmektedir. Özet olarak, Arû planına uygun koşullarda yapılan bu evlerin konut-sokak ilişkisinde birbirinden farklı yerel özellikleri sürdürdüğü söylenebilir.

Şekil 16. Solda Suat Çakmak'ın Söke 1930 tasvirinden ayrıntıda İstasyon Caddesi'nin kenarındaki bahçe içindeki evler görülmekte, sağda ise 1970'li yıllara ait olduğu tahmin edilen bir fotoğrafta cadde üzerinden istasyon yönüne doğru bakışta bahçeli evler sol tarafta izlenmektedir.

Şekil 17. Solda 1930, ortada 1948, sağda ise güncel durum görülmektedir (Çizim: S. Karadoğan).

İncelenen konut İ, J, K ve L ile koşulları çok benzeyen ve hemen yakınında bulunan altı konutun da, Arû planının koşullandırmasıyla inşa edilen ve bugün ayakta kalan konut örnekleri olduğu söylenebilir. Bu oldukça mütevazı tek katlı konutlar, benzerleri gibi ön cephelerinin ortasından sokaktan direkt yükselen basamaklarla çıkılan bir giriş sahanlığı ile kentsel alanla ilişki kurar. Hepsinin arka bahçelerine yine sokaktan girilen bir kapıları daha bulunmaktadır.

Böylelikle, 40'lı yılların sonlarına doğru inşa edildiği anlaşılan bu çok mütevazı konutların dahi bazı kırsal özellikleri sürdürseler de sokakla direkt ilişki kurdukları, farklı bir deyişle kentsel özelliklere sahip olmaya başladıkları fark edilmektedir. Görülmektedir ki, Arû planının getirdiği yeni kentsel koşullara uyumlanan yerel mimari unsurların konut mimarisindeki yansımaları, bu yapıların kentsel ölçekte de incelenmesiyle daha iyi okunabilmektedir. Bununla beraber, Arû planından sonra yapıldığı veya tadil edildiği anlaşılan ve metinde incelenen bu on örneğe mimari ölçek üzerinden bakıldığında ise, konutların, sokak ile kurdukları ilişki açısından yerel özellikleri devam ettirmekle beraber dönemin yeni mimari unsurları olarak tanımlanabilecek erken Cumhuriyet dönemi mimarisinin cephne özelliklerini de taşıdıkları izlenmektedir. Şekil 20'de Posacı Sokak ve Nil Sokaklar üzerinde incelenen 6 konutun (M, N, O, Ö, P, R) giriş cepheleri görülmektedir.

Söke'nin önemli iki caddesi olan İstasyon ve Aydın Caddeleri için ise, Arû iç sokaklara göre daha yoğun yapılaşmaya izin vermektedir. İstasyon Caddesi'nin Demir Köprü'den istasyon

yönüne doğru olan 300 metre ve Aydın Caddesi'nin Hükümet Meydanı'ndan parka uzanan 250 metrelik bölümünde; üç katlı ("alt kat mağaza, üst iki kat büro, apartıman") (Arû, 1948:208) bitişik kat evlerine izin verilecektir (h: 4,5 + 3,5 + 3,5 = 11,5). Eğer alt kat ticaret olmayacaksa 1 metresi toprak üzerinde olan bir bodrum üzeri üç kat konut yapılabilecektir.

Aydın Caddesi üzerinde bulunan üç yapı, Aydın Caddesi 40 (S) ve 39 (Ş) numaralar ile Aydın Caddesi üzerinde olup Çineli Sokak'tan girişi olan yapı (T) Arû planı öncesi ve sonrası yapılan yapılara örnek olarak gösterilebilir. Bu üç yapı, ardı ardına gelen dönemleri temsil eden yapılardır. Şekil 21'de aynı karede farklı dönemleri yansıtan üç yapı bir arada görülmektedir.

- Aydın Caddesi 40 numara (S Konutu), cephenin ortasından birkaç basamakla çıkılan giriş sahanlığı ve kapısı bulunan, tek katlı ayrıca avlusuna girişi de caddeden olan bir konuttur.
- Caddede hemen karşısında yer alan 39 numara (Ş Konutu) ise giriş katında ticaret olan ve üst katında konut olan bir yapıdır. Bu yapı Arû'nun planının öngördüğünden daha az katlı olduğu için en geç 40'lı yılların sonlarına doğru inşa edilmiş olmalıdır.
- Aydın Caddesi ile Çineli Sokak köşesinde bulunan zemin üzeri iki katlı yapı (T Konutu) ise, Arû planında Aydın Caddesi için öngörülen sınırlar içinde yapılmıştır. Bu yapı en erken 50'li yıllarda yapılmış olmalıdır.

Bu üç yapının da kamusal alanla kurduğu ilişki birbirinden farklıdır (Şekil 22). Tarih olarak en eskileri olan S konutunun yapıldığı dönemlerde

Şekil 18. Solda Namık Kemal Sokak üzerinde 51, 53, 55 ve 57 numaralı evler görülmekte, sağda ise Arû planında daire içinde bu konutların konumları görülmektedir.

Şekil 19. Soldan sağa Namık Kemal Sokak 57 (L), 55 (K), 53 (J) ve 51 (İ) numaralı konutlar.

Aydın Caddesi üzerinde konut-sokak ilişkisine bakıldığında benzer özellikler gösteren yapılar vardır. Ancak 40'lı yılların sonuna gelindiğinde Aydın Caddesi'nde bu tipolojinin değişime uğradığı, ticaret kullanımının öneminin arttığı ve konutun önüne geçtiği söylenebilir. Arû'nun, mevcut kentin ticaret bölgesinin gelişim yönünü gördüğü ve buna uygun olarak imar planında Aydın ve İstasyon caddelerinde gelişmeye başlayan ticaret kullanımının niteliğinin tanımlanmasına çalıştığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, buraya kadar incelenen örnekler bakıldığında Arû'nun, yazısında söz etmese de, Söke'nin mevcut konutlarını ve bu konutların kentle kurduğu ilişkiyi incelediği, kentin dinamiklerine göre gelişim yönlerini sezinlediği ve plana yansıttığı düşünülmektedir. Mevcut kent içinde bulunan konut bölgelerinde inşa edilecek konutlar için yeni bir tipoloji önermeyerek yalnız sokak genişlikleri ve bina yüksekliklerine odaklandığı ve kısmi düzenlemeler yaptığı anlaşılmaktadır. Bu düzenlemeye uygun yapılan konutların da yerel özellikleri devam ettirerek günün koşullarına uyumlandıkları örnekler üzerinden görülmüştür. Plandaki gelişim bölgelerinde ise, Arû, bahçe içinde tek, ikiz ve dizi evler önermektedir (Şekil 23). Planda önerdiği bu evlerin parselleri geniş ve bahçe yapmaya müsaittir. Diğer bir deyişle Sökeliler'in yaşam koşullarına uygundur. Arû'nun bu tipolojiyi "modern kent-modern mimari" yaklaşımı ile önerdiği anlaşılmakla beraber, kentte tam da önerdiği bölgede seyrek de olsa mevcut büyük bahçeli ev örneklerini görmüş olduğu da açıktır. Konak

mahallesi gelişim bölgesi, 1950'li yıllarda, Arû'nun öngördüğü izde ancak öngördüğünden daha yoğun gelişerek büyük parsellerden iki küçük parsel, büyük yapı adalarından yollar geçirilerek bölünmüş yapı adaları üretecektir.

Bu çalışmayı bitirirken Arû planından sonra gelişen modern kent-modern mimariye odaklanılacak diğer çalışmalar için de ipuçları vererek, giderek yok olmakta olan modern dönem mirasına vurgu yapmak istiyoruz. Bu ipuçları bölgeden iki konut örneğidir. Bu konutlardan biri yıkılmış ve yerine yeni bir yapı yapılmıştır (Şekil 24). Diğerisi ise daha şanslıdır, konut halâ ilk sahibi ailenin elindedir ve aile evi olarak canlılığını sürdürmektedir (Şekil 25).

Söke'de bu örneklerle benzer modern dönem konutlarının henüz tescillenmediği için hızla yok olduğu izlenmektedir. Ayrıca bu konutların oluşturduğu kentsel mekân kalitelerinin de tamamen yok olduğu, kentin kimliğini oluşturan öğelerin kaybedildiği görülmektedir. Kendine özgü modern karakterin izlerinin gözlemlendiği bu konutların ve kentsel mekânın bir an önce kayıt altına alınarak bütüncül bir yaklaşımla korunması gerektiği ortadadır. ■

Ayşe Derin Öncel, Doç. Dr., MSGSÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Notlar

1. 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama ve Mimarlık Bölümlerinin öğretim üyeleri ve öğrencilerinin katılımı ile bir öğrenci atölyesi olarak gerçekleştirilmiş olan bu araştırma, Arû'nun Söke İmar Planı üzerinden kentsel ve mimari ölçekte çalışılmış, ayrıca sözlü tarih ile desteklenmiştir. Çalışmaya katılan öğretim görevlileri: Gülşen Özaydın, Derin Öncel, Levent Özaydın,

Şekil 20. Üstte soldan sağa M, N, O altta soldan sağa R, Ö, P konutlarının cepheleri görülmektedir.

Şekil 21. Aydın Caddesi üzerinde incelenen yapılar.

Şekil 22. Soldan sağa sırasıyla Aydın Caddesi üzerinde bulunan 40 (S) ve 39 (Ş) numaralı konutlar ile Çineci Sokak köşesinde bulunan T konutunun ön cepheleri görülmektedir.

Erdem Erbaş, Rıfat Akbulut, Müge Özkan Özбек, İclal Altay Kaya, Bilge Ulusay Alpay, Pelin Gökğür, Özlem Ünver, Özlem Sancaklı, Tansel Erbil, Pelin Kotas, Eda Yiğit. Öğrenciler: Kübra Avcılar, Ceren Başkazanç, İtir Osmani, Ece Küçükakaya, Nagihan Ece Uğurlu, Elif Gürsoy, Özge Kurban, Ezgi Madran, Nur Seda Danışık, Saadet Kök, Melike Dilara Camadan, Mert Özoğul, Hüsne Kepez, Defne Cankat, Hülya Erol, Sadi Kutlu Özbay, Meltem Özkan, Faruk Karabulut, Esra Turgut, Mehmet Aydın, Elcan Meral Abaklıoğlu, Sidal Çakır, Damla Gündoğdu.

2. Suat Çakmak'ın Söke'de 1930 yılına odaklanan yaşamı ve kenti anlattığı eseri içinde bir de Söke tasviri çizim bulunmaktadır. Bu belge eski fotoğraflarla da karşılaştırıldığında oldukça detaylı çizildiği anlaşılan önemli bir kaynaktır (Çakmak, 2013).

3. Şekil 3'te İstasyon Cad. No: 14 olarak işaretlenen yapının üzerinde 1895 tarihi, yanındaki yapılarda ise 1929 ve 1935 tarihleri görülmektedir. Şekil 3'te altta bulunan fotoğrafta No: 14 görülmekte, ancak yanındaki yapılar ise inşa edilmiş durumdadır. Bu bilgiden yola çıkarak bu fotoğrafın 1895 ile 1929 yılları arasında çekilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Şekil 3'te alttaki fotoğrafta çarşı bölgesinde de yıkıntılar olduğu görülmektedir. Bu bilgiden yola çıkarak ise fotoğrafın 6 Eylül 1922 tarihinde Yunan ordusunun Söke'yi

terk etmesinden sonraki bir zamanda çekilmiş olabileceği aklı gelmektedir. Dolayısıyla fotoğrafın tarih aralığı 1922 ile 1929 arasında olmalıdır.

4. Marsilya Otel'in yandığı bilgisine Cevdet Üzümlü tarafından arşivlenen Fatma Suat Orhon Söke Kent Müzesi fotoğraf koleksiyonunu tanıtan videodan ulaşılmaktadır: <https://www.facebook.com/sokekentmuzesi/videos/317902058622889> Ayrıca Marsilya Otel tamamen yıktırıldıktan sonra yerinde 70'li yıllarda Mimar Ziya Nebioğlu Otel Efes Palas'ı inşa edecektir.

5. Arû'nun bu tercihinin birçok nedeni olabilir. O dönemde örneklerini verdiği yapılar Söke'de daha yaygın kullanılıyor olabilir veya kentin içinde bu yapılar daha fazla nüfusu barındırıyor olabilir. Belki çok daha öznel bir tercih ile bu yapılar yaşam biçiminin mimariye yansımaları açısından Arû'nun daha çok ilgisini çekmiş olabilir.

6. Şekil 6'da alt sırada ortada görünen fotoğraf Fatma Suat Orhon Müzesi arşivinden alınmış, Pertev Börtçeçene Arşivi'ne ait bir belgedir.

7. Konut D'nin sahibi aile ile 2012 yılında gerçekleştirilen öğrenci atölyesi sürecinde mülakat yapılmıştır. Yapı hâlâ ayakta, aynı aileye aittir ve boş tutulmaktadır.

8. Bugün Fatma Suat Orhon Kent Müzesi ve Sanat Evi olan konağın sahibi Güngör Pura, 1994 yılında konağı Söke

Şekil 23. Konak Mahallesi gelişim bölgesinde solda güncel durum, sağda Arû planı görülmektedir (Çizim: Simay Karadoğan).

Şekil 24. Solda Konak Mahallesi Yıldırım Sokak üzerinde yıkılan Konut U ve yerine yeni yapılan yapı görülmektedir.

Şekil 25. Karaoğlu Sokak üzerinde 1955 yapım tarihli Konut Ü, cephe ve sokak görünüşüyle izlenmektedir.

Belediyesine anne ve babasının ismini taşıyan bir müze olarak bağışlanmış bulunmaktadır.

9. Yapı 2012 yılında yapılan çalışma sırasında Sıdika Anaokulu olarak kullanılıyordu. Bugün anaokulu taşınmış ve yapı metruk durumda boş bırakılmıştır.

10. Tipoloji-morfoloji kavramlarını geliştiren araştırmacılar, kent biçimini oluşturan mantığı, parçalar ile bütün arasındaki ilişki üzerinden ele alır ve bütünü oluşturan parçaların, tipoloji kavramı sayesinde kentsel tematik içinde değerlendirilebileceğini savunur. Bu yaklaşıma göre, incelenecek konunun doğasına göre kriterler çeşitlenebilir ve tipolojik analizin en kritik noktası da bu kriterin seçimidir. Bu yaklaşıma göre tipoloji çalışmasının aşamaları öncelikle; envanter oluşturma, birimlerin oluşması, karşılaştırma ve benzerlerin gruplaması olarak tanımlanır (Panerai vd., 1997; Castex vd., 1980). Sürdürülen çalışmanın bir tipoloji çalışması olma iddiası bulunmamakla beraber bu temel yaklaşıma göre analiz kriterinin sokak ile konut arasında kurulan ilişki olduğu ve dokuz örnek üzerinden benzerlerin gruplamasının yapılmış olduğu söylenebilir.

11. Suat Çakmak, 2012 yılında yapılan yaz atölyesinde, Söke Belediyesi Vali Recep Yazıcıoğlu Kültür Salonunda "Söke 1930" konulu bir sunum yapmıştır. Bu bilgiler sunum sırasında aktarılmıştır. Ayrıca Suat Çakmak daha sonra yayımlanan kitabında da istasyon çevresinde Girit'ten gelen ailelerin mahalleleri olduğunu aktarır (Çakmak, 2013:7).

12. İncelenen örnekler arasında bulunan Konut D'nin hikâyesinde Rum ustaların gidişinden sonra Söke'de bulunan Bulgar ustalardan söz edilmiş olması, kentin tarihinde yaşanan göç süreçlerinin mimari üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir.

13. Suat Çakmak, 2012 yılında Söke'de öğrenci atölyesi kapsamında yaptığı konuşmada, 1930 yılına ait tasvir, belediyeden aldığı 1929 tarihli planı referans alarak yaptığından söz etmektedir. Araştırmalarımız sırasında bu plana rastlamadık, ancak

1946-1947 tarihli Arû planında mevcut şehir dokusu içinde bu bölgenin gridal yapısı ana hatlarıyla görüldüğüne göre, bu düzenlemenin Arû planından öncesine ait olabileceği akla gelmektedir. Bölgenin organik kent dokusu ile eklemlenen bu gridal yapısının Arû planından sonra yapılan düzenlemelerle geliştiği izlenmektedir. Bu varsayımların, derinlemesine araştırmalar ile bilimsel nitelik kazanması gerektiği açıktır.

Kaynaklar

Arû, Kemal Ahmet (1948) "Söke İmar Planı ve Raporu", *Arkitekt*, Sayı: 9-12, s.203-211.

Castex J., Celeste P., Panerai P. (1980) *Lecture d'une Ville Versailles*, Éditions Le Moniteur, Paris.

Çakmak, Suat (2013) *Söke 1930*, Kerasus ve Karadeniz Kitap Yayınları, İstanbul.

Panerai, P., Castex J., Depaule J.-C. (1997) *Formes Urbaines de l'Îlot à la Barre*, Éditions Parenthèses, Paris.

Understanding the Relationship between Early Republican Period Housing and the Urban City in the Guidance of the Urbanization Plan of Söke by Kemal Ahmet Arû

This study gathers data and questions the facts concerning Söke for a particular period under the highlights of the close relation between housing and the city. This article summarizes a long process of investigation on the transformation of the domestic architecture under the influence of the urbanization plan prepared by Kemal Ahmet Arû during the period of 1946-1947. This survey aims to encourage and inspire similar studies while examining the distinctive modernization of Söke, a small Anatolian town located on the fertile plains of river Menderes and at the crossing of ancient caravan routes.